

ŠIANDIENINIO LIETUVIŲ TAUTOSAKOS MOKSLO LITERATŪRINIS ESTETINIS UŽNUGARIS

LEONARDAS SAUKA

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Straipsnio objektas – lietuvių tautosakos ir literatūros mokslų ryšys.

Darbo tikslas – išryškinti lietuvių tautosakos mokslo literatūrinio meninio vertinimo ištakas ir raidą.

Tyrimo metodas – istorinis.

Žodžiai raktai: lietuvių tautosakos mokslas, literatūrinė estetinė nuostata, tautosakos meniškumas.

Vertinant dabartinę mokslo būklę, labai pravartu pažvelgti į nueitą kelią, į susidariusį stiprų darbų užnugarį, o kartais – gal ir į slegiančią kuprą. Mokslas yra labai priklausomas nuo savo raidos, nuo ankstesnių laimėjimų ir nesėkmių. Dėl to, norint geriau suvokti šiandienos procesus, ir siekiama dirstelėti į kai kuriuos lietuvių tautosakos mokslo etapų bruožus.

Įvairių tautų folkloristika žengia savitais takais. Šalia bendrybių, nulemtų tiriamų objektų panašumo, bendrų tarptautinių tendencijų ir kitų dalykų, daug kas priklauso nuo atskirose šalyse, jų grupėse susiklosčiusių situacijų. Lemtingai atsiliepė folkloristikos raidai nevienodas mokslo objekto įvardijimas, o kartu ir skirtingas jo turinio supratimas. Vienur tai – dalis liaudies kultūros, kitur – žodžiais reiškiamą kultūrą, dar kitur – tradicinis liaudies menas. Yra žinoma dešimtys folkloro aptarimų. Visa tai sudarė dirvą skirtingų mokslų samplaikai, lėmė nuolatinės vidines krizes tarptautinėje folkloristikoje.

Viena iš palankių istorinių aplinkybių, lėmusių lietuvių tautosakos mokslo vidinį vientisumą, buvo tai, kad įsigalėjo mokslo objekto įvardijimas žodžiu *tautosaka*, o ne folkloras. Tautosaka yra homogeniškas objektas, tai bendruomeninis žodžio menas, dažniausiai realizuojamas gyvu, tariamu ar dainuojamu žodžiu. Dėl šios nuostatos šiandienos etape lietuvių tautosakos mokslas nėra griauamas vidiųjų kolizijų, jis tarpsta kaip filologinė, estetinė disciplina, nepretenduodamas į neįveikiamą universalumą, aiškiai pripažindamas, kad greta plėtojamoms kitoms liaudies

meną tiriančios šakos, pavyzdžiui, muzikinė, choreografinė, vaidybinė-žaidybinė folkloristika.

Tai, kad tautosaka yra žodžio menas, savaime rodo jos giminingumą su literatūra, kita žodžio meno rūšimi. Šis giminingumas pradėtas suvokti prieš porą šimtmečių, kai tautosakos ir literatūros kūrybą imta gretinti, kartu publikuoti, vertinti. Šios nuostatos buvo diegiamos preromantikų, vėliau aktyviai plėtojamoms romantizmo atstovų, jos liko gyvos ir vėlesniais raidos etapais.

Lietuvių tautosakos aukštinimo, liaudies poezijos ir literatūros grožio lyginimo pradininkas yra vokiečių kritikas ir dramaturgas Gottholdas Ephraimas Lessingas. 1759 m. į savo 33-iają literatūrinį laišką jis įterpė dvi Pilypo Ruigio paskelbtas lietuvių liaudies dainas ir žavėdamasis jomis su džiugia nuostaba rašė: „Galima įsitikinti, jog kiekviename kampelyje gimsta dainiai, ir gyvi jausmai nėra vien apsišvietusių tautų savumas <...>. Koks naivus sąmojis! Koks žavus paprastumas!“⁴¹

Kita asmenybė, išgarsinusi lietuvių liaudies dainų grožį, yra Johannas Gottfriedas Herderis. Apie tai Aukusti Robertas Niemis prabyla su patosu: „Nemirtingas *Herderio* nuopelnas įvedant liaudies dainų į literatūros istoriją yra žinomas, ir lietuvių liaudies daina skolinga padėkos žodžių už tai, kad jis savo darbe „*Stimmen der Völker in Liedern*“ paskelbė aštuonias dainas, išverstas į vokiečių kalbą“⁴². Toliau A. R. Niemis užsimena ir apie Johanną Wolfgangą Goethe: „Be Lessingo ir Herderio, gražiausią Ruigio dainą dar paskelbė trečias literatūros milžinas, pats *Goethe*. Goethe kaip tik savo dainų pjesei „*Die Fischerin*“ (1781–1782) panaudojo šią lietuviškąją dainą, kuri ėjo visiškai kaip Goethe's eilėraštis, ir kad kas bent valandėlę būtų suabejojęs jos kilme!“⁴³ (cituojami Christiano Bartscho žodžiai).

J. W. Goethe, išėjus Liudviko Rėzos „Dainoms“, iškelia liaudies dainų vertę: „<...> poezija savo esme buvo viena ir <...> mes turime stengtis suprasti ir pajauti ją visais jos pasireiškimais“⁴⁴. Kitoje recenzijoje jis pabrėžia: „Šitos dainos esančios betarpiškai kilusios iš liaudies, kuri yra arčiau gamtos, taigi ir poezijos, negu kultūringasis pasaulis“⁴⁵, ir priduria: „...jei norima, kad liaudies poezija susilietu su literatūra, ją reikia leisti saikingai ir tikslingai“⁴⁶.

Kiek sykių šie vertinimai buvo kartojami per dešimtmečius įvairiuose darbuose, įterpiami į laikotarpių ideologinius, kultūrinius kontekstus, visada kartu su jais buvo perteikiama žavesio kupina, estetiškai angažuota, į literatūros aukštumas tautosaką kelianti nuostata.

Visų pirma ši nuostata ypač gyva XIX a. aktyvių veikėjų, dirbusių lietuvių tautosakos baruose, nuomonėse bei vertinimuose. Ji įsiliejo į bendresnį suvokimą, kokia svarbi tautos gyvenimui, jo ateičiai liaudies, tautos kultūra, menas, taigi ir tautosaka. Ar prisimintume Liudviką Rėzą, ar Simoną Stanevičių, Liudviką Adomą Jucevičių, Simoną Daukantą, Antaną Baranauską, ar kitą kurią iškilį asmenybę – iš visų jų trykšta didžiulė meilė, pagarba tautosakai. L. Rėza vienas pirmųjų su pasigėrėjimu ir pasididžiavimu kėlė „svarbiausias dainų ypatybes: liaudiškumą, nevaržomą paprastumą, natūralumą bei tikroviškumą (vietos, laiko žymes), nuoširdų švelnumą, pasireiškančių neįprasta (vokiečio ausiai) deminutyvų gausa ir įvairo-

ve, ir pagaliau pagarbą moralumui ir padorumui, didelį moralinį jautrumą, rodantį tautos būdo taurumą⁶⁷.

L. Rėzos išsakytos mintys apie lietuvių liaudies dainas rado atgarsį ir tolesnę plėtotę kitų kūrėjų, švietėjų, filologų darbuose. Antai Adomas Mickevičius teigia, kad lietuviai nusipelnę išskirtinės pagarbos dėl to, kad „milžiniškuose jų dainų rinkiniuose nerasi nė vienos ne tik vulgarios, bet net nepadorios ar pernelyg laisvos“⁶⁸. Su patosu apie tautosaką rašo ir L. A. Jucevičius:

„Liaudies dainos, patarlės ir priežodžiai jau seniai kelia visuotinį susidomėjimą. Kiekvienas šiandien jaučia jų reikalingumą, kiekvienas su noru gilinasi į tą prosenelių palikimo lobį, kiekvienas mokslingas istorikas ir filosofas gėrėsi tais nemokytos liaudies kūriniais, – todėl kad juose atsispindi originali, be jokios svetimos priemaišos, be sekimo, savosios tautos fantazija“⁶⁹.

Romantiškas, pakylėtas santykis su tautosaka ryškus XIX a. net iš prozininkų išlikusių pastabų. Antai Vincas Pietaris 1892 m. laiške Jonui Basanavičiui aprašo tautosakos padarytą įspūdį. Jį tarsi stabas ištikęs, išgirdus brolio dukteris giedant sutartinai su vaikinais:

„Giesmė šita gana tiesmuka, kaip ir daugumas lietuviškų giesmių, bet taip daug turi savyje liūdnos grožybės, jog aš ją ilgai atsigėrėti negalėjau. Ji monotoniška, bet klausydamas užmiršti apie tai. Gaudai tik gaidą, seki ausia ir širdžia išsilankstymus balso... Tai tartum volungė rykauja sodo medžiuose, tai rodo, vėjai gaudžia šile, dejuoja <...>. Tai skardo vėsa užsupa, tai tamsi slapta nakties tvostelia. Galybė neišpasakyta giesmėje gyvena! <...> Išminties ir jausmų mūsų dvasios nuo amžių pajėgos tvenkėsi giesmėje ir pasakoj. Argi dyvai dėl to, kad jos galingos“⁷⁰.

Augant susidomėjimui tautosaka, ji vis dažniau naudojama grožinėje kūryboje (pvz., A. Strazdas, S. Stanevičius, A. Baranauskas, A. Mickevičius, J. I. Kraszewskis ir kt.). Imama atviriau kalbėti apie nevienodą estetinę tautosakos kūrinį vertę. S. Stanevičius, sudarydamas „Dainų Žemaičių“ rinkinį, pažymėjo: „Didžioji daugybė dainų žemaitiškų nekurios yra gražios ir vertos, idant jų paminklas knygoje užsiliuktų“. Todėl jis paskelbė vos penktadalį užrašytų kūrinių. Atmetė tas, kurios buvo „perdaug naujos ir svetimais žodžiais perpildytos“ ar „iš dviejų ir trijų dainų sudėtos rodės“⁷¹.

Estetinis matas skelbiamų dainų atžvilgiu išlieka gyvas ir tolesniais dešimtmečiais. Antai kritišką požiūrį yra išsakęs poetas A. Baranauskas, patardamas Jonui Juškai nedėti į rinkinius iš nuotrupų sudėtų dainų („bent kelių dainų esą kąsneliai“) ar tų, kurias „prie čerkelei, po karčiamas įkaitę girtuokliai blevyzgoja. Tokias šiukšles geriausia būtų arba visą išmesti, arba nors su tikraisiais perlais draugėn netaišyti, bet skyrium padėti, kad svetimosios giminės lietuvininkų purvynais nelaikytų“⁷².

XIX a. antroje pusėje, jau labiau bręstant moksliniam susidomėjimui tautosaka (tai ryšku iš filologų G. H. F. Nesselmanno, A. Schleicherio, A. Kuršaičio, A. Leskienos, K. Brugmanno, F. Fortunatovo, V. Milerio ir kt. darbų), kuriasi organizacijos, kurios ima rūpintis tautosaka. Antai 1879 m. susibūrė Lietuvių literatūros draugija (*Litauische literarische Gesellschaft*), kurios vienas veiklos barų buvo tautosakos

publikavimas. Beje, kad tai daro ir kitų šalių literatūrinės organizacijos, institucijos, matome ir iki šiol. Akivaizdžios yra Estijos, Suomijos literatūros draugijų, muziejų veiklos tradicijos. Ir XX a. pradžioje į Lietuvą atvykęs žymus suomių folkloristas A. R. Niemis taip pat buvo, ypač savo veiklos pradžioje, tarp literatūros ir tautosakos: darbavosi Suomiių literatūros draugijoje, 1899 m. buvo išrinktas suomių literatūros ir tautosakos docentu¹³.

Glaudų ryšį tarp literatūros ir tautosakos rodo ir kitos rūšies pavyzdys. Pati tautosaka ne vienoje šalyje įvardijama literatūra, pavyzdžiui: *literatura ludowa*, *literatura ustna*, *literatura orale*, *žodinė literatūra*, *sakytinė literatūra* ir t. t. Populiarus lenkų tautosakos žurnalas vadinasi „Literatura ludowa“, portugalų periodinis leidinys – „Literature orale“. Maža to: ir Literatūros tyrimų instituto mokslinis skyrius Lenkijoje vadinasi *Zakład Literatury Ludowej*. O vienas žymiausių XX a. lenkų tautosakininkų ir literatūros istorikų Julianas Krzyżanowski tautosakos mokslą 1958 m. pavadino literatūros mokslo dalimi¹⁴.

Lietuvoje tautosaka ir XX a. dažnai buvo gretinama prie literatūros. Atgavus nepriklausomybę, tai buvo įtvirtinta mokyklų programomis. Nurodoma supažindinimą su lietuvių literatūra V klasėje pradėti nuo tautosakos¹⁵, aiškinant literatūros teoriją, pateikti ir tautosakos pavyzdžių¹⁶.

Šios nuostatos buvo įgyvendintos rengiant skaitinius (pvz., J. Jablonskio „Vargo mokyklai“, J. Murkos „Vaikų darbymečiai“, Esmaičio [J. Matjošaičio] „Sakalėlis“, J. Norkaus, Z. Kuzmickio, J. Ambrazevičiaus, A. Skrupskelienės, A. Vaičiulaičio ir kitų darbai), lietuvių literatūros vadovėlius (pvz., J. Gabrio-Paršaičio, S. Čiurlionienės), literatūros teorijos (žr. K. Bizausko, M. Gustaičio, J. Norkaus, J. Ambrazevičiaus leidinius) ir literatūros istorijos vadovėlius. Antai Zigmantas Kuzmickis literatūrą dėstyti pradeda nuo tautosakos, jai skiria atskirą knygą; antroje dalyje dėstoma jau pati literatūros istorija¹⁷. Ir Motiejus Miškinis „Lietuvių literatūros“ vadovėlio IV ir V gimnazijos klasėms dvylika skyrių skiria tautosakai, o šešiolika – literatūrai¹⁸.

Šių ir kitų vadovėlių, kitokių veikalų autoriai laisvai triūsė sprendami lietuvių literatūros ir tautosakos klausimus. Antai Sofija Čiurlionienė mokytojaudama, dėstydamą ir skelbdama darbus aukštino liaudies kūrybą, pabrėžė lietuvių tautosakos grožį, o kartu aiškino, ko turi siekti lietuvių literatūros kūrėjai. Tautosakos ir literatūros baruose aktyviai darbavosi ir Mykolas Biržiška, tiek leisdamas veikalus, tiek skaitydamas kursus Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. Panašiai dvejopas užduotis vykdė ir Juozas Ambrazevičius, dirbęs Teologijos-filosofijos fakultete.

Taigi nebuvo nuostatos griežtai atriboti tautosakos ir literatūros mokslus. Tai rodo ir mokslininkų, rašytojų, poetų veikla. Ar imtume Vincą Krėvę-Mickevičių, ar Balį Sruogą, ar kurį kitą – visų jų gyvenimo kelyje didesnis ar mažesnis prisilietimas prie abiejų šių žodžio meno rūšių buvo tarsi savaime suprantamas ir natūralus.

Dėl to ir nestebina, kad, pradėdant tęstinį leidinį „Mūsų tautosaka“, savo samprotavimus pateikia Vincas Mykolaitis-Putinas, kuris, regis, buvo lyg ir toliau nuo šios kūrybos. Straipsnyje „Tautosakos reikšmė“ jis išsako daugeliui artimą mintį:

„Visų pirma, žodinė liaudies kūryba pati savaime jau sudaro tokią vertybę, kurios netekti būtų didelė skriauda ne tik mums patiems, bet ir visam kultūringam pasauliui. Aš turiu omenyje pirmiausia estetinę dainų ir pasakų kūrybą“¹⁹.

Literatūrinės estetinės nuostatos provokavo sustiprintą meninės vertės ir grožio kriterijų taikymą tautosakos kūriniai. Tai matyti iš XX a. trečiajame ir ketvirtajame dešimtmetyje rašiusių autorių. Pavyzdžiui, J. Ambrazevičius, kalbėdamas apie naujesnes dainas, pažymi, kad „poetinė šių dainų vertė dar toli gražu neprilygsta baudžiauninko liūdnomis dainoms“²⁰.

Balys Sruoga, naujoviškas dainas priskirdamas darytinėms, ne kartą šaipėsi iš jų, ypač iš jų poetikos. Rašydamas apie darytinių dainų rimus, pateikia tokių „šedevrų“, kaip *intriga – Jadvyga*, o „rimai *aniuoliškas – miškas* – yra tos pačios rūšies, kaip *batai – ratai – demokratai*. Šitokių rimų senoviškose lietuvių dainose nėra“²¹.

Dainų klasikos grožio iškėlimas ir kritiškas vėlyvųjų kūrinių vertinimas prigijo lituanistų širdyse. Tai jaučiama iš tolesnių dešimtmečių apraiškų. Norėčiau priminti šį tą iš patirtų išpūdžių per tautosakos seminarą (prieš 55-erius metus). Buvo kalbama, kaip vėlyvaisiais laikais buvo sugadintos senosios dainos. Pavyzdžiai – du dainos „Oi, lekia lekia“ variantai:

Visi bajorai žirgus balnojo,
Žirgus balnojo, į karę jojo²².

Visi bajorai
Žirgus balnojo,
Žirgus balnojo,
Jin Rygą jojo.
Ram tralia lialia,
Traily vai lylia,
Jin Rygą jojo,
Žirgus balnoj(o)²³.

Užteko griozdiško priedainio ir suprastėjusio ritmo, kad būtų suardytas dainos grožis.

Beje, XX a. viduryje ir antroje pusėje – nykiame, siaubingame lietuvių tautos istorijos tarpsnyje – tautosaka ir toliau glaudžiasi literatūros prieglobstyje. Šitaip ji įtraukiama į mokyklų programas, nuo jos pradamas ir studentų lituanistų parengimas. Tautosakos, kaip svarbios tautos dvasinės vertybės, akcentavimas žadino tautinį sąmoningumą, pasididžiavimą įvairiais būdais: per tautosakos ekspedicijas, vakarus, ansamblių veiklą, per leidinius, per rašytojų, poetų, kitų su tautosaka savo kūrybą susiejusių menininkų kūrinius.

Sovietmečiu, kaip ir anksčiau, literatūrologija ir filologinė folkloristika buvo artimos sritys ne vienam mokslininkui. Atsidėję literatūrai, jie nemažai nuveikė ir tautosakos labui. Galima priminti tokius tautosakinius darbus: B. Sruogos parengta „Lietuvių liaudies dainų rinktinė“ (1949), Jurgio Lebedžio – S. Stanevičiaus „Dainos Žemaičių“ (1954), „Smulkioji lietuvių tautosaka XVII–XVIII amžiuje“ (1956), Meilės Lukšienės parašytas įvadas L. A. Jucevičiaus „Raštams“ (1959), Vytauto

Kubiliaus straipsnis „Trys žingsniai į tautosaką“ (Pergalė, 1976, Nr. 10), Sauliaus Žuko – „Tautosaka dabartinėje lietuvių poezijoje“ (1983) ir kiti.

Išskirtinę vietą tarp jų užima Donato Saukos veikalai „Tautosakos savitumas ir vertė“ (1970) ir „Lietuvių tautosaka“ (1982, rusų k. 1986). Štai lakoniškas šių veikalų apibūdinimas:

„Beatodairiško lietuvių kultūros blukinimo ir niveliavimo sąlygomis, taikydamas aukščiausio mokslinio objektyvumo standartus, prof. D. Sauka, ėmėsis tautosakos tyrinėjimų, sutelkė dėmesį į joje įkūnytą lietuvių tautos mentalitetą, atskleidė iš giliausių būties pajautų kylantį lietuviškų dainų lyrizmą, jo formų ir pavidalų subtilumą, drovią ir tyrą simboliką, parodė lietuviško meninio žodžio tradicijų iškristalizuotą estetiką, grožio matus, žyminčius lietuvių tautos dvasinę pusiausvyrą, realybės nuovoką, harmoniją su savimi ir gamta, gyvenimišką stiprybę“²⁴.

Lietuvių paremiologas Kazys Grigas panašia kryptimi yra ne kartą ėjęs tirdamas trumpučius tekstelius – patarles ir priežodžius. Pavyzdžiui, atsigręžęs į jų garsinę raišką, išgirdo įvairiausių sąskambių ir derinimo išmonių, pakuždėtų lietuvių kalbos, jos tarmių galimybių. O pasisupęs jų vaizdų ir prasmių kaitos švytuoklėse, į kurias įtraukia keliavimas su šiais kūrinėliais per daugelį kraštų, atveria skaitytojams stulbinamas tautų meninės vaizduotės ir dvasios pajautų gelmes.

Tokią tendenciją gilintis į tautosakos grožio paslaptis pastebime iš daugelio darbų. Imkime poetės ir tautosakininkės Pranės Jokimaitienės knygą „Lietuvių liaudies vaikų dainos“ (1970). Ir čia, kaip ir beveik visuose lietuvių tautosakos mokslo darbuose, vartojami įprasti literatūrologijoje ir filologinėje folkloristikoje terminai, daromos platesnės išvados apie vaikų dainų meniškumo pobūdį. Štai ištraukėlė iš apibendrinimo:

„Išryškėja šių kūrinėlių stilius, nulemtas savitų improvizacijos ir tradicijos, fantastikos ir realybės santykių, vaikiško jumoro ir komizmo priemonių. Visa tai rodo, kad lietuvių liaudies kūrėjai, nesąmoningai suvokę estetinius kriterijus, glaudžiai susijusius su vaiko psichika, amžiumi ir pasaulėjauta, sukūrė tobulo vaikiško grožio kūrinį, kurie dar ilgai bus meistriškumo pavyzdys vaikų poezijos rašytojams“²⁵.

Nuolatinis literatūrinis estetiškas angažuotumas būdingas ir kitiems tautosakos mokslininkams iki pat mūsų dienų, ar tai būtų kalba apie tautosakos metaforinę raišką (Dalia Černiauskaitė), ar vėlyvųjų laikų dainas, kai literatūros modeliai skverbiasi į folklorinę tradiciją (Vita Ivanauskaitė, Jurga Sadauskienė), ar mįslių meninės paslaptis (Aelita Kensminienė) ir t. t.

Akcentuojant lietuvių literatūros ir tautosakos mokslų artimumą bei estетinių nuostatų filologinei folkloristikai svarbą, reikėtų pažymėti, kad tai – daugialypė istoriškai kitusi tendencija, nemažu mastu susijusi su tautos kultūros, kalbos aukštinimo, tautinės savimonės ugdymo ir kitais tikslais.

Natūralu, kad literatūros ir tautosakos mokslai, abu tiriantys žodžio meno kūrinį, turi daug sąlyčio taškų. Tai ypač pasakytina apie kūrinio analizę (bendrosios prasmės, tematikos, motyvų, kompozicijos, siužetikos, personažų, poetinės raiškos, stiliaus ir kitų bruožų išryškėjimas), kūrybos procesų nagrinėjimą (visumos, atskirų

klodų, rūšių, žanrų, jų raidos atskleidimas, įvairūs tarptautiniai lyginimai ir t. t.) bei estetinį vertinimą.

Tačiau negalima teigti, kad tautosakos mokslas sutampa su literatūrologija. Būtina pabrėžti, kad yra ir didelių skirtumų tarp šių žodžio meno rūšių. Pirmą – skirtingos prigimties literatūros ir tautosakos kūrėjai. Antra – išskirtinis vaidmuo tautosakoje tenka tradicijai. Trečia – tautosaka yra atlikimo menas. Ketvirta – tautosakos kūriniai efemeriški, dažniausiai nefiksuoti raštu. Šie ir kiti dalykai lemia, kad tautosakos moksle labai svarbūs yra kūrinių rinkimas, sisteminimas ir tipologija, kad jos kūrinių esmė ir grožis realizuojasi per variantus (kūrinys yra daugiaveidis), kad atlikimo meno prigimtis ypatingą vaidmenį suteikia atlikimui, atlikėjui, situacijai, auditorijai.

Straipsnį norėčiau baigti dviem frazėmis iš skirtingų laikotarpių (1900 ir 2005), kurios rodo, kaip stipriai keičiasi vertybės.

1900 m. Samogita straipsnyje „Pasmė ir gražumas Lietuvos dainų“ rašė:

„Lietuvos dainos yra taip senos, kaip ir pati tauta“²⁶.

O Lietuvos Respublikos Seimo narys dr. Egidijus Vareikis „Lietuvos žinių“ laikraštyje vogravo šitaip:

„Bet labai seniai gargiau XIX amžiaus popsa, tautoje vadinamą liaudies dainomis, ir nemėgstu cepelinų...“²⁷

Ar tai ženklas, kad keičiamės ir mes?!

Išvados

1. Literatūrinių estetinių nuostatų lietuvių tautosakos moksle randame nuo ankstyvųjų jo etapų ir jos išlieka gyvos iki pastarųjų dešimtmečių.

2. Impulsai joms įsigalėti buvo įvairios kilmės ir pobūdžio. Tautosakos skelbimas spaudoje mažino garsinio ir rašytinio žodžio meno skirtumus. Bendros idėjinės estetiškos tų laikotarpių tendencijos skatino tautosakinės kūrybos išskėlimą, gretinimą su literatūros vertybėmis.

3. Į tautosaką imta žiūrėti kaip į gretimą literatūrai reiškinių nuo mokyklos suolo. Tautosakos ir literatūros vientisumo, struktūros artimumo sampratą diegė mokyklų skaitiniai, vadovėliai.

4. Lietuvių tautosakos vertintojų, tyrinėtojų gretose buvo ir yra daug rašytojų, literatūrologų, kuriems kūrybos meniškumo problema visada yra viena iš pagrindinių.

5. Nors tarp tautosakos ir literatūros mokslų yra glaudus ryšys, jie nėra sutapatinami. Tautosakos mokslo skirtumai nulemti paties objekto savitumo, kaip antai anonimiškumo, tradiciškumo, daugiaveidiškumo, menų sintezės apraiškų, kūrybos panchroniškumo ir t. t.

¹ *Aukusti Robert Niemi*. Lituanistiniai raštai: Lyginamieji dainų tyrinėjimai. Vilnius, 1996, p. 102.

² Ten pat.

³ Ten pat.

⁴ Ten pat, p. 106.

- ⁵ Ten pat.
- ⁶ Ten pat.
- ⁷ *Donatas Sauka*. Lietuvių tautosaka. Vilnius, 1982, p. 263.
- ⁸ Lietuvių literatūros istorija: XIX amžius. [Sudarytojas ir vyr. red. Juozas Girdzijauskas]. Vilnius, 2001, p. 264.
- ⁹ Ten pat, p. 667.
- ¹⁰ Ten pat, p. 783–784.
- ¹¹ *Simonas Stanevičius*. Dainos Žemaičių. Vilnius, 1954, p. 9.
- ¹² *Regina Mikšytė*. Antano Baranausko kūryba. Vilnius, 1964, p. 282.
- ¹³ *Žr. Stasys Skrodenis*. Aukusti Robertas Niemi ir Lietuva. – *Aukusti Robert Niemi*. Lituianistiniai raštai: Lyginamieji dainų tyrinėjimai, p. 14.
- ¹⁴ *Słownik etnologiczny: Terminy ogólne*. Pod red. nauk Zofii Staszczak. Warszawa–Poznań, 1987, p. 128.
- ¹⁵ *Žr. T. Bukauskienė*. Lietuvių literatūros mokymo istorija (iki 1940 m.). Vilnius, 1993, p. 54.
- ¹⁶ Ten pat, p. 56.
- ¹⁷ *Zigmantas Kuzmickis*. Tautosaka. Kaunas, 1931; *Zigmantas Kuzmickis*. Lietuvių literatūra, d. II. Kaunas, 1932.
- ¹⁸ *Motiejus Miškinis*. Lietuvių literatūra. Kaunas, 1939.
- ¹⁹ *V. Mykolaitis*. Tautosakos reikšmė. – Mūsų tautosaka, t. 1. Kaunas, 1930, p. 6.
- ²⁰ *Juozas Brazaitis*. Raštai, t. 3. [Chicago], 1982, p. 474.
- ²¹ *Balys Sruoga*. Raštai, t. 9¹: Tautosakos studijos 1921–1947. Vilnius, 2003, p. 54.
- ²² Lietuvių liaudies dainynas, t. 3: Karinės-istorinės dainos, kn. 1. Parengė P. Jokimaitienė; melodijas parengė Z. Puteikienė. Vilnius, 1985, p. 443.
- ²³ Ten pat, p. 447.
- ²⁴ *Rimantas Škeivys*. Garbinga sukaktis. – Tautosakos darbai, [t.] XII (XIX). Vilnius, 2000, p. 15.
- ²⁵ *Pranė Jokimaitienė*. Lietuvių liaudies vaikų dainos. Vilnius, 1970, p. 118.
- ²⁶ *Samogita [Kazimieras Macius]*. Prasmė ir gražumas Lietuvos dainų. – *Žinyčia*, 1900, Nr. 1, p. 3.
- ²⁷ *Egidijus Vareikis*. Garbė. – Lietuvos žinios, 2005, rugpj. 19, p. 4.

THE LITERARY AESTHETICAL BACKGROUND OF THE MODERN LITHUANIAN FOLKLORE SCHOLARSHIP

LEONARDAS SAUKA

Summary

The article focuses on the development of attitude maintaining that literary and folklore phenomena are closely related, as well as an inclination to highlight the artistic qualities of the folk poetry. The beginning of this tendency should be attributed to the praise for Lithuanian folksongs, expressed by the figures of German Enlightenment in the 18th–19th centuries, philosophers and poets like E. G. Lessing, J. G. Herder, and J. W. Goethe. Lithuanian authors of the 19th century, e.g. L. Rėza, S. Stanevičius, A. Baranauskas, V. Pietaris and others also praised the Lithuanian folksongs and their beauty. Expressions of pride and delight in Lithuanian folklore were quite common in the course of the 20th century as well. During this period, through the school handbooks the notion became entrenched that literature and folklore are phenomena closely related by nature, and therefore they should be analyzed in similar ways. The literary aesthetical background of the Lithuanian folklore scholarship became consolidated thanks to the efforts of B. Sruoga, J. Ambrazevičius, D. Sauka, K. Grigas, P. Jokimaitienė and many other researchers and writers. These criteria still seem relevant to the younger generation of scholars.

The close proximity to the literary scholarship did not obscure the original character of Lithuanian folklore studies, which is shaped by such qualities as anonymity of the folk poetry, its conventionalism, multifacedness, panchronicity, synthesis of different arts, the nature of performance, etc.

Gauta 2006-02-27